

Jaroslav Foglar – Záhada hlavolamu

JEŽEK V KLECI

„Tak se prý ukázal zase ježek!“ volal Jarka Metelka, když přiběhl do klubovny, kde mělo být právě začato šesté číslo TAM TAMU.

Mirek prudce zdvihl hlavu, skloněnou až dosud nad různými lejstry. „Co budeš povídat?“ vykřikl pochybovačně i překvapeně zároveň. „Ježek v kleci? To snad není možné!“

„Ano je! Taky jsem tomu nechtěl věřit!“ vykládal Jarka dál. „Ale říkal to Standa Bártů a ten nikdy nelže. Dole u tržnice je to ho prý plno, každý o tom mluví!“

Mirek začal kvapně skládat papíry a všechny potřeby, které zde byly připraveny k výrobě šestého TAM-TAMU, a vzrušením skoro až křičel: „Ale to musíme přesně vyšetřit, co, kde a jak, to bude něco pro TAM-TAM! Jdeme tam, nechte všeho!“

Jeho spěch a nedočkavost nakazila všechny ostatní. Ale nebylo divu, „ježek v kleci“ byl starý a podivný případ, který nadělal ve městě za minulá léta hodně vzruchu.

Ježek v kleci nebylo žádné zvíře, jak by se snad dalo soudit po dle toho zvláštního názvu, který dovedl Rychlé šípy přivést z klidu. Ne - nebylo to docela nic živého! Říkalo se tak jakémusi kovovému pouzdru, které mělo po celém povrchu podélné otvory, jdoucí od jednoho konce pouzdra k druhému. Některý výrez byl skoro neznatelně užší než druhý, jiný opět širší. Také na obou koncích pouzdra bylo po jednom kulatém otvoru. Takový popis se alespoň zachoval.

Uvnitř tohoto podivného neotvíratelného pouzdra byla hvězdice, rovněž kovová, s rohy na všechny strany. Pohybovala se v pouzdře volně, zvonila o ně svými rohy při každém vzetí do ruky, ale nebylo možné, aby úzkými otvory prošla z pouzdra ven. Bylo to naprosto vyloučené.

A přece se prý občas hvězdice dostávala ze svého kovového vězení ven! A pouzdro se při tom nijak neporušilo, ani hvězdice se nerozložila nebo nerozlámala.

Když se jisté rohy hvězdice zaměřily k určitým otvorům v pouzdře a všelijak nakláněly a vytáčely v různých úhlech, zatímco ostatní rohy hvězdice chvílemi vyčnívaly z pouzdra jinými jeho otvory ven, podařilo se hvězdici jedním z otvorů pouzdra hladce vyklouznout ven a podobným způsobem se opět dostat zpět!

Vzhledem k počtu rohů hvězdice i k množství otvorů v pouzdře a skoro nevyčerpatelné možnosti pohybů hvězdice v něm, naskýtaly se snad statisíce a statisíce různých postavení hvězdice v pouzdře. Z těchto nekonečných možných kombinací jen jedna byla správná; umožňovala hvězdici proklouznout ven i dovnitř.

Tento hlavolam, vzácný to starožitný kousek neznámého kovodělníka, byl jistě stvořen pro třibení mysli a pěstování trpělivosti. Jiný účel se mu nepřikládal.

Kdysi, prý před mnoha lety, žil v městě podivný hoch, jemuž ježek v kleci patřil. A ten jediný prý uměl dostat hvězdici z pouzdra ven. I někteří otcové nynějších hochů o tom vyprávěli.

Pak ten podivný chlapík zmizel. Snad se odstěhoval, snad umřel - to se v ústním podání nedochovalo. A s ním zmizel i hlavolam. Potom se prý po letech ježek v kleci ještě někde objevil, snad ho vykopali v zemi při přestavbě nějakého dvorku nebo při čištění podstřešních půd, a bylo o něj svedeno několik velikých bitev mezi tehdejšími Druhostraníky a hochy ze Stínadel, kteří si říkali a dodnes říkají Vontové.

A ježek v kleci zmizel zase. Jeho krátké objevení, spojené s různými nevysvětlenými okolnostmi, se podobalo blýsknutí jehly v kupě sena při hledání.

Na tajemný hlavolam, po kterém kdysi toužili všichni hoši a děvčata z města a který onen chlapík, jeho záhadě tak rozumějící, nechtěl dát za živý svět, se pomalu zapomínalo. A zapomnělo by se snad docela, kdyby někdy, jak léta mýjela, občas některý chlubil, když chtěl na sebe upozornit, nezpůsobil planý poplach zprávou, že někde u někoho ježka v kleci zahlédl.

„Nejhůř při tom dopadl Marynčák,“ vykládal cestou k tržnici Mírek spíše k Jindrovi Hojerovi než k ostatním. Jindra se totiž přistěhoval do města teprve před třemi roky a neznal skoro nic z událostí, jež se zde seběhly dříve.

„Roztroubil do světa, že o ježku v kleci ví, a dokonce dělal takové všelijaké narážky, jako kdyby hlavolam měl u sebe! To už jsou čtyři roky. Celé město tenkrát bylo vzhůru a o Marynčákovi i jeho nálezů se mluvilo od rána do večera.“

„A měl Marynčák ježka opravdu?“ ptal se dychtivě Jindra.

Mírek zavrtěl hlavou. „Starou bačkoru měl a žádného ježka! Vontové by ho od něj dostali, kdyby byl u něj! Přišli k němu a žádali, aby jim ježka vydal dobrovolně. Patří prý do Stínadel, kde se poprvé objevil.“

Marynčák byl trochu poplašený. Víš dobře, že Vontové jsou zvláštní kasta a že není radno si s nimi něco začínat. Ale on si snad myslel, že se mu nemůže nic stát nebo co - a tak se jen po řád smál, všelijak se vykrucoval - no - a pak to začalo!

Vontové šli za ním všude jako stíny. Vracel se domů pokaždé s modřinami, celý potlučený. Přepadali ho na cestě do školy i ze školy, a ještě když už vcházel do domu, kde bydlel, vyrazil často na něj ze vrat některý z Vontů. A pořád ho vyzývali, aby jim ježka odevzdal, jinak že se jeho utrpení neskončí. Marně se Marynčák zapřísahal, že hlavolam nemá, že tu zprávu rozhlásil jenom žertem. Vontové mu nevěřili!

Trvalo to hrozně dlouho! Snad čtrnáct dní, nepamatuju si už přesně. Pak se o všem dozvěděl Marynčákův otec a vyhrožoval Vontům policií. O dva z nich přerazil jednou hůl, když si Vontové troufli na Marynčáka i v jeho doprovodu! Vontové se nezalekli ani dospělého člověka.

Marynčákův tatínek tedy celou věc skutečně udal. Přechody ulic ze Stínadel k nám obsadily policejní hlídky. Marynčák sám chodil do školy i ze školy pod dohledem Dlouhého v přílbě, a mimo školu nikam nechodil. Směrem ke Stínadlům se neodvážil ani pohlédnout!“

Tady se Mírek ve svém hovoru odmlčel, ale Jindrovi to nestačilo. „A jak to dopadlo? Co se pak stalo?“ dorážel na Mirka.

Rychlonožka převzal vyprávění. „No - to už pak bylo všechno,“ řekl. „Vontové zase zmizeli ve svých stínadelských uličkách. Marynčák měl pokoj a žlutý špendlík Druhá strana nespátřila snad půl roku.“

Žlutý špendlík byl totiž odznakem Vontů, hochů ze Stínadel. Obyčejný špendlík, se skleněnou žlutou hlavičkou, nosili vždy a za každých příležitostí na klopě kabátu či na tričku nebo košili.

Chlapci ze Stínadel se nikdy nemíchali mezi hochy jiných čtvrtí města. To byla kasta sama pro sebe, pyšná, výbojná, pro všechny ostatní záhadná a nechápaná, i obávaná.

Svůj název „Vontové“ dostali stínadelští hoši podle Vojtěcha Vonta, podnikavého chlapce, který před mnoha a mnoha lety sduřil všechny hochy ve Stínadlech do společného zápasu proti všem nactiutračům z jiných čtvrtí města. Název čtvrti Stínadla dával totiž mnohým posměváčkům z okolí příležitost k všelijakým špičatým poznámkám, o hanebné minulosti této čtvrti a stínadelští hoši se cítili právem uraženi, roztrušoval-li někdo o nich, že bydlí na bývalém popravišti, nebo že jsou potomci popravčích mistrů, s nimiž není radno se stýkat.

Byly to slavné a veliké řeže pod vedením samotného Vojtěcha Vonta v těch nezapomenutelných letech! Mnohý z otců dnešních hochů ještě o nich povídal a Vojtěcha Vonta osobně znal!

Pak Vojtěch Vont vyrostl, ale jím vytvořené semknutí stínadelských hochů nepovolilo. Vybral za sebe schopného nástupce, mladého odvážného chlapce, který se postavil v čelo Stínadelských. A třebaže potom již hlavní jejich činnost nezáležela v bitkách s hochy jiných čtvrtí, bylo ve Stínadlech pro Vonty - jak se nazývali tamní hoši na památku prvního svého náčelníka - stále dost práce i zábav.

A vždycky, když ten, kdo stál v jejich čele, dorůstal, vzdal se svého náčelnického místa, tak jako to udělal kdysi Vojtěch Vont. Někdy byla volba Velkého Vonta, tj. náčelníka,

spojena s vnitřními rozbroji. Bylo více zájemců o toto místo a mínění o nich se různilo. Když ani slovo odstupujícího Velkého Vonta nerozhodlo, pak zpravidla nastával boj mezi hochy, dychtícími po náčelnictví. Způsob a předpisy boje znali jenom nejbližší spolupracovníci Velkého Vonta. Ostatní se o nich spíše jen dohadovali, kombinovali z kusých a neochotných narážek těch, kteří byli při tom. Také o odznaku a symbolu, jež si Velcí Vontové při svém střídání předávali jako doklad toho, že jediné oni dva jsou Velcí Vontové, jeden odstupující, druhý přicházející, nebylo mnoho určitých zpráv.

Ale z území Stínadel se nedostalo ani to málo, co bylo ve Stínadlech obyčejným Vontům známo o těch věcech, týkajících se Velkého Vontství. Stínadelští měli tuhou kázeň a střežili svou tajuplnost proti všem ostatním čtvrtím města dokonale.

Kdo byl jednou Vontem a přestěhoval se ze Stínadel, ztrácel vontskou příslušnost, nesměl již nosit žlutý špendlík, ale rád se do Stínadel vracel. A svým novým kamarádům v novém bydlišti neřekl ani slůvko z toho, co se týkalo Vontů. Každému bývalému Vontovi zcela stačil jen tajený údiv těch, kteří Vonty nikdy nebyli, a jejich marné lákání, aby jim něco vyprávěl z tajemného vnitrozemí stínadelských uliček a zákoutí. Ostatně ve Stínadlech bydleli pouze sami starousedlíci, kteří se jen velmi neradi stěhovali. Opravdu, na prstech jedné ruky by se dali spočítat hoši, kteří museli za poslední rok odložit žlutý špendlík, protože už nebydleli ve Stínadlech.

Také o Vontech se teď Rychlé šípky rozpovídaly na své cestě k tržnici, která byla právě na hranici Druhé strany a Stínadel.

„Vždycky mi vrtalo hlavou,“ uvažoval nahlas Jarka, „jak se například ti Vontové svolávají, nebo jak se dorozumívají, když je něco nutného, co je zapotřebí sdělit! Vždyť ve Stínadlech jsou snad stovky Vontů. A je tak těžké se tam vyznat! Myslím, že tam musí zabloudit i Dlouhý v přílbě. Každá ulička se tam točí jako šnek, samé schůdky, kouty, plácky a zase průchody.“

„Máš pravdu,“ doznával Mirek. „Některá ta zákoutí nejsou ani na plánech města.“

„To se nám snad všechno jenom tak zdá,“ řekl Červenáček, který měl dnes výjimečně zamlklou náladu. „To jenom my si myslíme, že se tam nikdo nevyzná, protože vlastně žádný z nás ve Stínadlech ani pořádně nebyl!“

Opravdu. Do Stínadel nikdo z hochů jiných čtvrtí nechodil, vždy tam číhalo nebezpečí ze strany Vontů. Mnozí chlápci, v městě narození, ve Stínadlech nebyli ještě nikdy! Jiní je jen proběhli, nebo jimi prošli s rodiči nebo jinými dospělými. A vniknout do Stínadel bez nich byl odvážný počin. Každý vetřelec byl Vonty brzy poznán, nepomohl ani žlutý špendlík, připíchnutý na klopě kabátu pro oklamání Stínadelských.

ZNAMENÍ NA ZDI

Za živého hovorů cesta Rychlým šípům ztelně ubíhala. Široké, nové ulice se zvolna ůžily a jejich vzhled se měnil. Hoši přicházeli do starších částí města. Tady někde je již tržnice, pak přijde ještě Rozdělovací třída, po ní jezdí tramvaje – a za touto poslední živou a širokou ulicí už je bludiště uliček, zákoutí, krytých průchodů, dvorků a tichých náměstíček. To jsou Stínadla!

Hoši teď míjeli skupinky chlapců i děvčat, vzrušeně rokujících. A z úryvků jejich hovorů vždy poznávali, že se mluví o ježkovi. Zde, v těsném sousedství Stínadel, která si v minulosti dělala na ten podivný předmět takové právo, bylo vzrušení nad jeho objevením větší, než snad bude výše na Druhé straně, až se tam ta zpráva rozletí.

„Podívejte – tam – tam asi něco bude!“ zvolal náhle Jindra Hojer a ukazoval do rohu malého náměstíčka. U šedivé vysoké zdi bez oken se kupil hlouček hochů i dívek. Všichni se zřejmě na něco dívali.

Rychlé šípky tam zamířily. Hoši šli zvolna, nenápadně. Nechtěli vzbudit pozornost.

Skoro neznatelně se vmísili do hloučku. Všechny hned upoutala křídová kresba na zdi. Znázorňovala ježka v kleci ta, jak se o jeho vzhledu vždy vyprávělo.

„A nevíte, kdo to tady namaloval?“ ptal se Mirek nejbližší stojících hochů.

Jeden z hochů se na Mirka útrpně zadíval, ale jiný měl větší náladu do řeči. „Taky bychom rádi věděli... To má být ten ježek v kleci – víte? Včera to tu ještě nebylo. Je to jako nějaké znamení. A ve Stínadlech se něco děje! Tam je teď líp nejt!“

„Nikdo mně nemůže zabránit, abych nešel tam, kam chci,“ pravil klidně Mirek. „Ale říkalo se, že se prý ježek tady někde objevil! Kde to bylo? U koho?“

Výřečný chlapík se posměšně zasmál: „Snad sis, člověče, nemyslel, že tu ježka nosili v ulicích na talíři! Ten už se asi neobjeví nikdy! Ale tady se ukázal – na zdi! Tři roky nebo jak dlouho si na něj nikdo nevzpomněl – a najednou je tu jeho podobizna. To něco znamená!“

Mirek se zvolna odtrhl od hloučku, a to bylo znamením i pro ostatní Rychlé šípy. Hoši ho následovali.

„Kdybych to věděl, že se ježek ukázal jen v kresbě na zdi,“ pravil Mirek zklamaně, „ani bych se sem nenamáhal!“

Také ostatní se zdáli být trochu zklamaní, ale Jarka přišel s dobrým návrhem: „Nevadí, máme krásný námět do TAM – TAMU. Můžeme tam vypsát podrobnou historii ježka, aspoň vše, co o něm víme. Vidíte přece, co řeči a rámusu způsobila jen jeho kresba na zdi!“

„A snad bychom se tady mohli o ježkovi ještě něco dozvědět,“ přišel s nápadem Rychlonožka. „To by bylo, aby někdo ze zdejších starých lidí o tom něco nevěděl! Od toho přece, himbajs, píšeme věstník, abychom shledávali takové zprávy z celého města – ne?“

Hochům se řeč líbila, také Mirek přestal dělat zklamaný obličej. Nebyl z těch, kteří nechtějí nikdy přiznat, že také mladší mohou mít dobrý nápad.

Zamířili hlouběji do ulic, směrem ke Stínadlům.

KOSTELNÍK OD SVATÉHO JAKUBA

Hokynář, který stál před svým krámkem na rohu ulice, odbyl Rychlé šípy velmi odmítavě, když se ho Mirek zeptal, neví-li něco o ježkovi v kleci. Stará babka, shýbající se pro kousky uhlí, vypadlé z jedoucí fůry, nevěděla ani, co co ježek v kleci je. A tak se dařilo Rychlým šípům na několika místech. Kdosi jim jen řekl, že to byla nějaká hračka, o kterou se kdysi tady hoši prali. Více se nedověděli.

Až pak došli na malé náměstíčko, ztichlé v záři zapadajícího slunce a skoro liduprázdné. Jen tam vzadu, na schůdcích, které vedly do starobylého domu, seděl podivný stařík vrásčité tváře. Chvillemi se zdálo, že spí, protože měl zavřené oči. Ale pak je zase ospale otevřel a hleděl nepřítomně do žluté záře podzimního slunce.

„Dobrý den, pane,“ pozdravil uctivě Mirek.

Starý muž se chabě pousmál a ukázal několik žlutých zubů. „Dobrý den, chlapci,“ šeptl.

„Prosím vás, zůstáváte zde už dlouho?“ útočil hned Mirek.

„Tady jsem se narodil,“ řekl stařík udiveně a ukázal na nízký dům naproti. „Ale proč se ptáš, chlapče?“

„Nevíme, jestli to budete znát,“ vylézalo rozpačitě z Mirka, „rádi bychom se vás totiž zeptali, jestli nevíte něco o ježkovi v kleci! Víte – to byl takový ...“

„Ale vím, vím, hochu,“ mávl unaveně rukou stařík. „Znám tu věcičku dobře, vždyť jsem ji tolikrát viděl!“

„Vy jste ji viděl?“ vyjekl s údivem Rychlonožka. „Kdy a kde?“

„Mohl byste nám o tom něco povědět? Velmi nás to vše zajímá,“ prosil Mirek.

„Božínku, jak bych nemohl - -“ pousmál se trochu samolibě stařík. „Znal jsem přece toho chlapce tak dobře! Vždyť zvonil u nás v kostele svatého Jakuba na věži! Víte, byl jsem tam mnoho let kostelníkem. Je to ve Stínadlech. Teď je ten kostel už zrušený, uzavřený...“

To je velmi dávno, když toho chlapce našli jednoho rána na ulici. Tehdy byl asi dvouletý a nikdo ho neznal, nikdo se k němu nehlásil. Neuměl ještě ani pořádně mluvit a neměl u sebe jediné známky, podle které by našli jeho rodiče. Jen jednu zvláštní věc u něho našli: byla to podivná železná hračka, hvězdice v železném pouzdru. Nechali mu ji a dali chlapce do obecního sirotčince. Úředně mu bylo dáno jméno Jan Tleskač. (...)

- 1) Proč začali chlapci pátrat po záhadě hlavolamu?
- 2) Jak se hoši kolem TAM -TAMU jmenovali?
- 3) Jaký klub vytvořili?
- 4) Kde se příběh odehrává? Kdo tam vládne? Jaké znamení nosí?
- 5) Co byl ježek v kleci?
- 6) Kdo ho „přinesl na svět“?
- 7) Kde chlapci vypátrali podrobnosti k hlavolamu?
- 8) Jak bude ukázka pokračovat?
- 9) Znáš další knihy Jaroslava Foglara?
- 10) Co knihy kromě příběhu nabízí?

Řešení:

- 1) Aby měli zajímavý příspěvek do svého časopisu, který vydávali.
- 2) Jarka Metelka, Mirek (Dušín), Jindra Hojer, Rychlonožka, Červenáček
- 3) Rychlé šípy
- 4) Ve Stínadlech (a na „druhé straně“); Vontové; žlutý špendlík v klopě
- 5) Hlavolam – hvězdice v kovovém pouzdře
- 6) Měl ho u sebe dvouletý nalezenec Jan Tleskač.
- 7) U starého muže, který dělal kostelníka u sv. Jakuba a Jana Tleskače osobně znal.
- 8) Začnou po hlavolamu pátrat.
- 9) Komiks Rychlé šípy, Hoši od Bobří řeky, Chata v Jezerní kotlině, Stínadla se bouří atd.
- 10) Prožitek dobrodružství, přátelství, návod, jak by se přátelé a čestní kluci měli chovat...